

e-ISSN 3060-5059

DOI: 10.67227

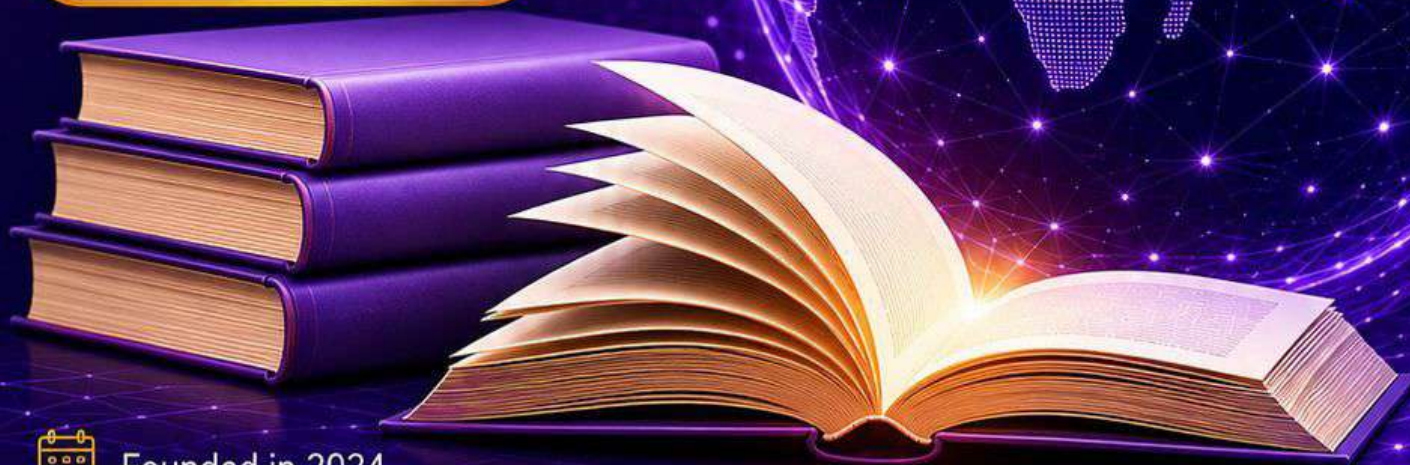
IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in
Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 7

2026

Founded in 2024

publishscience.uz

publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

O'ZBEKISTONDA IJTIMOY DAVLAT SHAKLLANISHINING MILLIY XUSUSIYATLARI: MAHALLA, OILA VA JAMOAVIYLIK QADRIYATLARINING FUNKSIONAL-INSTITUTSIONAL O'RNI

Davletova Muxabbat Narimanovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, tayanch doktorant.

e-mail davletovamila7@gmail.com .ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-7870-1759>

Annotatsiya.

Mazkur maqolada O'zbekistonda ijtimoiy davlat shakllanishining o'ziga xos milliy determinantlari, xususan, mahalla, oila va jamoaviylik qadriyatlarining funksional hamda metodologik o'rni tizimli ravishda tahlil qilingan. Tadqiqotda an'anaviy ijtimoiy institutlarning ijtimoiy davlat makro-tuzilmalari bilan hamkorlik darajasi, ularning cheklovlari va imkoniyatlari institutsional komplementarlik hamda subsidiarlik tamoyillari asosida ochib berilgan. Muallif mahalla va oilaning jamiyatdagi o'rnini oddiy idealizatsiya qilishdan qochib, ularning huquqiy-institutsional tizim bilan uyg'unlashish mexanizmlarini, ijtimoiy kapital shakllanishidagi rolini hamda 'xizmat qiluvchi davlat' paradigmasi doirasidagi yangi islohotlarni tanqidiy ko'rib chiqqan. Tahlillar natijasida mahalla va oilaning ijtimoiy davlat barpo etishdagi uch bosqichli modeli (aniqlash, vositachilik va qo'llab-quvvatlash) taklif etilgan va ularning professional ijtimoiy xizmatlar bilan muvozanatlashish zarurati asoslangan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy davlat, mahalla, oila, jamoaviylik, ijtimoiy kapital, subsidiarlik, institutsional komplementarlik, xizmat qiluvchi davlat, professional ijtimoiy xizmat, "Inson" markazlari.

НАЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВА В УЗБЕКИСТАНЕ: ФУНКЦИОНАЛЬНО-ИНСТИТУЦИОНАЛЬНАЯ РОЛЬ МАХАЛЛИ, СЕМЬИ И КОЛЛЕКТИВИСТСКИХ ЦЕННОСТЕЙ

Давлетова Мухаббат Наримановна

Ташкентский государственный экономический университет, базовый докторант.

Аннотация.

В данной статье системно анализируются специфические национальные детерминанты формирования социального государства в Узбекистане, в частности, функциональная и методологическая роль махалли, семьи и коллективистских ценностей. На основе принципов институциональной комплементарности и субсидиарности раскрыты уровень взаимодействия традиционных социальных институтов с макроструктурами социального государства, их ограничения и возможности. Избегая идеализации роли махалли и семьи в обществе, автор критически рассматривает механизмы их интеграции с правовой и институциональной системой, их роль в формировании социального капитала, а также новые реформы в рамках парадигмы «сервисного государства». В результате анализа предложена трехэтапная модель участия махалли и семьи в построении социального государства (выявление, посредничество и поддержка), а также обоснована необходимость их балансирования с профессиональными социальными услугами.

Ключевые слова: социальное государство, махалля, семья, коллективизм, социальный капитал, субсидиарность, институциональная комплементарность, сервисное государство, профессиональная социальная услуга, центры «Инсон».

NATIONAL CHARACTERISTICS OF THE FORMATION OF A WELFARE STATE IN UZBEKISTAN: THE FUNCTIONAL-INSTITUTIONAL ROLE OF MAHALLA, FAMILY, AND COLLECTIVIST VALUES

Davletova Muxabbat Narimanovna

Tashkent State University of Economics, Doctoral Researcher.

Abstract.

This article systematically analyzes the specific national determinants of the

formation of a welfare state in Uzbekistan, particularly focusing on the functional and methodological role of the mahalla, family, and collectivist values. Grounded in the principles of institutional complementarity and subsidiarity, the study elucidates the degree of interaction, limitations, and potential of traditional social institutions in conjunction with the macro-structures of the welfare state. Evading the mere idealization of the role of the mahalla and family in society, the author critically examines the mechanisms of their integration within the legal-institutional framework, their function in social capital formation, and recent reforms executed under the "service state" paradigm. Consequently, a three-tiered model (identification, mediation, and support) outlining the involvement of the mahalla and family in constructing a welfare state is proposed, establishing the necessity of balancing these institutions with professional social services.

Keywords: welfare state, mahalla, family, collectivism, social capital, subsidiarity, institutional complementarity, service state, professional social service, "Inson" centers.

Kirish. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida davlatning ijtimoiy majburiyatlari muhrlanib, mamlakat rasman "ijtimoiy davlat" [1] deb e'lon qilinishi milliy davlatchilik taraqqiyotida yangi davrni boshlab berdi. G'arbiy Yevropa va Skandinaviya mamlakatlarida shakllangan klassik ijtimoiy davlat modellari ko'p jihatdan industrial va postindustrial jamiyatlarning sinfiy kelishuvlari, rivojlangan soliq tizimi va yuqori darajada byurokratlashgan universal davlat xizmatlariga tayanadi. Biroq ijtimoiy davlat nazariy jihatdan universal tamoyillarga ega bo'lsa-da, uning amaliy mexanizmlari har bir mamlakatning tarixiy-madaniy tuzilmasidan, ijtimoiy munosabatlar arxitekturasidan va milliy mentalitetidan butunlay ajralgan holda muvaffaqiyatli ishlay olmaydi. O'zbekiston sharoitida ijtimoiy davlat shakllanishining milliy xususiyatlarini tahlil qilishda mahalla, oila va jamoaviylik qadriyatlari alohida metodologik va konseptual ahamiyatga ega.

O'zbek jamiyatida mahalla va oila shunchaki ma'muriy birlik yoki biologik kichik tizim emas, balki ijtimoiy munosabatlarning eng yaqin, kundalik va bevosita ko'rinadigan tub qatlamini tashkil etadi. Agar davlat ijtimoiy siyosatni faqat yuqoridan pastga yo'naltirilgan byurokratik qarorlar, raqamli reyestrlar va moliyaviy transfertlardan iborat quruq texnik jarayonga aylantirsa, fuqarolar bilan davlat o'rtasida begonalashuv yuzaga kelishi muqarrar. Mahalla, oila va jamoaviylik qadriyatlari ijtimoiy davlatning huquqiy-institutsional mexanizmlarini inson hayotiga yaqinlashtiruvchi, ularni mahalliy ehtiyojlar bilan uzviy bog'lovchi va davlat ijtimoiy siyosatiga "jonli" va insoniy muhit bag'ishlovchi asosiy ko'priksifatida namoyon bo'ladi.

Ushbu tadqiqotning bosh ilmiy vazifasi mahalla, oila va jamoaviylik institutlarini shunchaki an'anaviy qadriyatlar sifatida mutloqlashtirish yoki maqtoov obyekti sifatida tasvirlash emas. Aksincha, ularning zamonaviy ijtimoiy davlat shakllanishidagi real funksional o'rnini, tizimli imkoniyatlarini, ularga xos bo'lgan cheklovlarni hamda zamonaviy professional huquqiy-institutsional makrotuzilmalar bilan uyg'unlashish shartlarini ilmiy-tanqidiy nuqtayi nazardan ochib berishdan iboratdir. Negaki, mahalla va oila tarixan ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning nihoyatda kuchli manbalari bo'lgan bo'lsa-da, hozirgi globallashuv va iqtisodiy transformatsiyalar davrida vaqtinchalik yordam doirasidan chiqib, zamonaviy ijtimoiy davlatning barcha murakkab va keng ko'lamli vazifalarini o'z zimmasiga ololmaydi.

Zamonaviy ijtimoiy davlat ijtimoiy yordam va himoyani fuqarolik huquqi, qonuniy kafolat, professional xizmat ko'rsatish, uzoq muddatli moliyaviy barqarorlik, shaffof mezonlar va fuqarolik subyektligi asosida quradi. Mahalla va oila esa bu jarayonga o'ziga xos lokal sezgirlik, insoniy yaqinlik, ma'naviy javobgarlik va ijtimoiy ishonch elementlarini olib kiradi. Shuning uchun mazkur milliy institutlarning ijtimoiy davlatdagi o'rni davlatning majburiyatlarini to'liq o'ziga olib, uning o'rnini bosishda emas, balki davlatning universal ijtimoiy funksiyalarini eng quyi bo'g'inda, fuqaroning bevosita yonida samarali realizatsiya qilishda ko'rinadi. Ushbu muvozanatni ilmiy anglash ijtimoiy barqarorlik va inson qadrini ta'minlashning bosh omilidir.

Methods (Tadqiqot Metodologiyasi)

Ushbu maqolada ilgari surilgan konseptual g'oyalar va xulosalar zamonaviy sotsiologiya, falsafa, huquqshunoslik va davlat boshqaruvi nazariyalarining metodologik apparatiga tayanadi. Tadqiqot doirasida quyidagi metodologik yondashuvlar va prinsiplar majmuasidan foydalanildi:

1. Institutsional komplementarlik (bir-birini to'ldiruvchanlik) nazariyasi. Ushbu nazariya doirasida mahalla, oila va davlat institutlari bir-biriga raqib yoki bir-birini inkor etuvchi tizimlar emas, balki umumiy ijtimoiy maqsad yo'lida o'ziga xos funksional vazifalari orqali yaxlitlikni ta'minlovchi komplementar tuzilmalar sifatida tahlil qilindi. Mazkur mantiq an'anaviy qadriyatlar va modernizatsiyalashgan huquqiy tizimning sintezini tushuntirish imkonini beradi.
2. Subsidiarlik tamoyili. Ijtimoiy muammolarni hal etishda boshqaruv ierarxiyasining eng quyi, fuqaroga eng yaqin bo'lgan darajasi (mikro va mezo darajalar) birinchi navbatda harakatga kelishi mantiq'i qo'llanildi. Subsidiarlik tamoyili orqali mahallaning muammolarni joyida hal etish huquqi va bunga parallel ravishda davlatning quyi bo'g'irlarni resurs hamda professional standartlar bilan ta'minlash majburiyati qiyoslandi.
3. Ijtimoiy kapital konsepsiyasi. Robert Putnam [2], Jeyms Koulmen [3] va Per Burdyoning [4] ijtimoiy kapital (ishonch me'yorlari, norasmiy muloqot tarmoqlari, o'zaro ko'mak kooperatsiyasi) nazariyalari o'zbek jamiyatining mahalla va oila institutlariga nisbatan adaptatsiya qilindi. Ijtimoiy kapitalning "birlashtiruvchi" (bridging) va "chegaralovchi" (bonding) xususiyatlari milliy kontekstda tahlil etildi.
4. "Xizmat qiluvchi davlat" (Service State) paradigmasi. Davlat idoralarining fuqaroga nisbatan vertikal

buyruqbozlik organidan gorizontall ijtimoiy xizmat ko'rsatuvchi, xizmat yetkazish zanjirini inson ehtiyojlariga moslashtiruvchi tizimga aylanishi prinsiplari qo'llanildi.

Tadqiqotning empirik va normativ asosini O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasi, "Ijtimoiy sheriklik to'g'risida"gi [5], "Nodavlat notijorat tashkilotlari to'g'risida"gi qonunlar [6], O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Ijtimoiy himoya milliy agentligi faoliyatini tashkil etish hamda mahalla darajasida ijtimoiy xizmatlarni integratsiyalashga doir farmon [7] va qarorlari, shuningdek, ijtimoiy soha va kambag'allikni qisqartirish yo'nalishidagi institutsional islohotlar tahlili tashkil etadi.

Results (Tadqiqot Natijalari)

O'zbekistonda mahalla, oila va jamoaviylik qadriyatlarining ijtimoiy davlat modeli konfiguratsiyasiga ta'sirini tahlil qilish natijasida aniq funksional va strukturaviy bog'liqliklar aniqlandi. Mazkur institutlar ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda faqat mavhum g'oyaviy fundament bo'lib qolmasdan, balki aniq amaliy mexanizmlar orqali davlat siyosatiga integratsiyalashgan. Tadqiqot natijalari ko'rsatadiki, ushbu ta'sir arxitekturasini aniq uchta funksional darajada realizatsiya qilinadi.

1-jadval. Mahalla, oila va jamoaviylik institutlarining ijtimoiy davlat tizimidagi uch darajali funksional modeli

Tahlil darajalari	Milliy institutlarning funksiyasi	Tizimli imkoniyatlari (Resurslar)	Xatarlar va institutsional yechimlar
1. Aniqlash darajasi (Lokal sensorlik)	Yashirin muammolar, muhtojlik, nogironlik va zaiflik holatlarini erta bosqichda ko'rish va qayd etish.	Hujjatlardan tashqaridagi real hayotni ko'rish, byurokratik kechikishlarsiz muammoni sezish.	Subyektiv baholash va stigma xavfi. Professional ijtimoiy xodim tashxisi orqali muvozanatlash.
2. Vositachilik darajasi (Aloqa kanali)	Fuqaro ehtiyojlarini davlatga yetkazish, davlat ijtimoiy dasturlari haqida fuqarolarni xabardor qilish.	Davlat va fuqaro o'rtasidagi masofani qisqartirish, institutsional ishonchni oshirish.	Norasmiy aloqalar va 'tanish-bilishchilik' xavfi. Shaffof mezonlar va raqamli reyestrlar integratsiyasi.
3. Qo'llab-quvvatlash darajasi (Safarbarlik va G'amxo'rlik)	Oila ichidagi birlamchi parvarish, mahalliy birdamlik (hashar, saxovat) va jamoaviy yordamni harakatga keltirish.	Davlat yukini ijtimoiy birdamlik orqali kamaytirish, insoniy yaqinlik muhitini yaratish.	Oila va mahallaga ortiqcha vazifa yuklash, gender tengsizlik. Davlat professional xizmatlari bilan qo'llab-quvvatlash.

O'tkazilgan tahlillar konseptual jihatdan mahallaning o'zbek jamiyatidagi o'rnini ma'muriy chegaralardan ancha keng ijtimoiy fenomenga daxldor ekanligini ko'rsatadi. Mahalla hududiy yaqinlik, kundalik ijtimoiy muloqot, o'zaro yaxshi tanishlik va o'zini o'zi boshqarish elementlariga tayanadigan o'ziga xos mikroijtimoiy maydondir. Davlat markaziy idoralari fuqaroni ko'pincha qog'ozlar, arizalar yoki raqamli reyestrlardagi statistik ma'lumotlar sifatida qabul qilsa, mahalla inson hayotining barcha murakkab jihatlarini bevosita o'z ichiga oladi.

Mahallaning aniqlash funksiyasi (1-daraja) ijtimoiy himoya tizimida eng muhim birlamchi bo'g'indir. Nogironligi bo'lgan shaxslar, yolg'iz keksalar, murakkab oilaviy nizolar girdobida qolgan xotin-qizlar yoki ota-onasi qaramog'idan to'liq foydalana olmayotgan bolalar haqidagi ma'lumotlar birinchi navbatda aynan mahalla muhitida namoyon bo'ladi. Shu sababli mahalla ijtimoiy davlatning eng faol "lokal sensori" hisoblanadi. Biroq tadqiqot natijalari shuni tasdiqladiki, ushbu sensorlik faqat signal berish vazifasini bajarishi lozim; u chuqur sotsial-psixologik tashxis qo'yish yoki professional ijtimoiy xizmat ko'rsatish o'rnini bosa olmaydi.

Vositachilik funksiyasi (2-daraja) doirasida mahalla davlatning ijtimoiy xizmatlari va loyihalarini fuqaroga sodda, tushunarli va insoniy tilda yetkazish kanali sifatida ishlaydi. O'zbekiston sharoitida ijtimoiy kapital – ya'ni jamiyat a'zolari o'rtasidagi ishonch va umumiy mas'uliyat hissi – aynan mahalla orqali institutsional xarakter kasb etadi. Yangi konstitutsiyaviy islohotlar doirasida fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlarining davlat hokimiyati organlari tizimiga kirmasligi to'g'risidagi qonuniy normaning belgilanishi mahallani yuqoridan buyruq oluvchi byurokratik ijrochi emas, balki fuqarolar manfaatini himoya qiluvchi mustaqil va gorizontall institut sifatidagi maqomini huquqiy jihatdan mustahkamladi.

Qo'llab-quvvatlash funksiyasi (3-daraja) oila va jamoaviylik qadriyatlari bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'liqdir. Oila instituti O'zbekistonda asrlar davomida insonni ijtimoiy xavflardan, yolg'izlikdan va iqtisodiy inqirozlardan asrovchi tabiiy qalqon bo'lib kelgan. Bola tarbiyasi, keksalar e'zosi, kasalmand a'zolari parvarishlash an'analari oila zimmasidagi yuksak ma'naviy majburiyat sifatida yashab kelmoqda. Bu an'analarda to'y-ma'rakalarda, o'zaro yordam va jamoaviy maslahatlarda aks etuvchi jamoaviylik mafkurasini sintezlashadi va ijtimoiy davlat uchun tayyor, bepul va barqaror ijtimoiy barqarorlik resursini taqdim etadi.

4. Discussion (Munozara va Tahlil)

Tadqiqot davomida qo'lga kiritilgan natijalar an'anaviy milliy qadriyatlarni zamonaviy ijtimoiy davlat konsepsiyasi prizmasida chuqur, tanqidiy va ko'p o'lchovli tahlil qilishni talab etadi. Ilmiy adabiyotlarda ko'pincha mahalla va oila

institutlarining ijobiy tomonlari, mehr-oqibat va birdamlik muhiti mutloqlashtirib ko'rsatiladi. Biroq sotsiologik va institutsional tahlil prinsiplari ushbu qadriyatlarni haddan tashqari idealizatsiya qilishning jiddiy xatarlari borligini ham ko'rsatadi.

4.1. Mahalliy institutlarga ortiqcha yuklama yuklash xavfi (Over-reliance)

Ijtimoiy davlatning shakllanish jarayonida eng jiddiy xatarlardan biri – davlatning o'z ijtimoiy majburiyatlarini "mahalla o'zi hal qiladi", "oila o'zi qaraydi", "jamo'a hashar yo'li bilan yordam beradi" degan argumentlar ostida qisqartirishga yoki chekinishga urinishidir. Bunday yondashuv ilmiy jihatdan ham, huquqiy jihatdan ham xatodir. Jamoaviy birdamlik va oilaviy resurslar inson hayotidagi vaqtinchalik qiyinchiliklar, ruhiy maslahatlar yoki kichik norasmiy ko'maklarda yuqori samara berishi mumkin, lekin ular chuqur tizimli kambag'allikni bartaraf etishda, inklyuziv ta'lim va reabilitatsiya infratuzilmasini yaratishda, og'ir nogironlik hamda bolalar xavfsizligini professional huquqiy himoya qilishda mutloq cheklangan imkoniyatga ega. Milliy qadriyatlar davlat mas'uliyatini kamaytirish uchun niqob bo'la olmaydi; ular davlat majburiyatlarini insoniylashtirish va manzilli yetkazish uchun xizmat qilishi shart.

"O'zbekiston sharoitida subsidiarlik tamoyili "davlat o'z javobgarligini quyi bo'g'inlarga tashlaydi" degan mantiqda emas, balki "davlat quyi institutlarni huquqiy, moliyaviy va professional jihatdan to'liq qo'llab-quvvatlagan holda, xizmatlarni fuqaroga yaqin ishlaydigan tizimga aylantiradi" degan mantiqda talqin qilinishi shart."

4.2. Ijtimoiy kapitalning salbiy jihati va norasmiy seleksiya

P. Burdzo va R. Putnam asarlarida qayd etilganidek, ijtimoiy kapital har doim ham universal adolatga xizmat qilavermaydi. Mahalladagi yaqin aloqadorlik, o'zaro tanishlik va jamoaviy ierarxiyalar yordamga muhtojlarni ob'ektiv baholashga to'sqinlik qilishi mumkin. Agar ijtimoiy ko'mak tizimi faqat mahalla faollarining subyektiv qarorlariga tashlab qo'yilsa, norasmiy munosabatlar, "tanish-bilishchilik", mahalliy obro' va jamoaviy bosim kabi omillar ustuvorlik kasb etadi. Bu esa "yopiq ijtimoiy kapital" effektini keltirib chiqarib, real ehtiyojmandlarning tizimdan chetda qolishiga yoki ijtimoiy tengsizlikning norasmiy shakllari kuchayishiga olib keladi. Shuning uchun mahalla faoliyati qat'iy huquqiy aniqlik, ochiq shaffof mezonlar, raqamli ma'lumotlar bazasi va professional nazorat bilan muvozanatlanishi zarur. Formula ko'rinishida buni quyidagicha ifodalash mumkin:

$$S_m = (S_l \times R_a) + P_b - X_n$$

Bu yerda: S_m – ijtimoiy davlat samaradorligi; S_l – lokal sezgirlik (mahalla); R_a – raqamli aniqlik; P_b – professional baholash; X_n – norasmiy xatarlar (tanish-bilishchilik, stigma).

4.3. Gender tenglik muammosi va parvarish yuki

Oila institutini birlamchi g'amxo'rlik maydoni sifatida haddan tashqari yuqori ulug'lash jiddiy gender muammosini keltirib chiqaradi. An'anaviy oila modelida bolalar parvarishi, keksalar e'zozi, nogironligi bor va bemor oila a'zolarini doimiy uy sharoitida parvarish qilish yuki deyarli to'liq xotin-qizlar zimmasiga tushadi. Bu holat ayollarning oliy ta'lim olish, mehnat bozorida munosib ishtirok etish, iqtisodiy mustaqillikka erishish va shaxsiy salohiyatini ro'yobga chiqarish imkoniyatlarini keskin cheklab qo'yadi. Zamonaviy ijtimoiy davlat oila qadriyatini qo'llab-quvvatlar ekan, parvarish yukini oilaning, xususan, ayolning yelkasiga butunlay tashlab qo'ymasligi kerak. Aksincha, keng qamrovli maktabgacha ta'lim muassasalari, keksalar uchun kunduzgi parvarish markazlari, professional uyda ijtimoiy xizmat ko'rsatish tizimi va moslashuvchan bandlik shakllarini institutsional jihatdan rivojlantirish orqali oilaga yordam berishi lozim. Shundagina "oila qadriyati" ayollar uchun yashirin ijtimoiy asorat yoki og'ir iqtisodiy yuk manbaiga aylanmaydi.

4.4. Jamoaviy nazorat, shaxsiy daxlsizlik va stigma

Jamoaviylik qadriyatlari ba'zan shaxsning individual huquqlari, tanlov erkinligi va shaxsiy hayot daxlsizligi bilan to'qnashuvga kirishadi. Masalan, oilaviy zo'ravonlik holatlarini "mahalla yoki oila obro'si", "uyat bo'ladi" degan vajlar bilan yashirishga urinish, ruhiy salomatlik muammolarini kamsitish (stigma) tufayli berkitish, nogironligi bo'lgan shaxslarni faqat passiv achinish va parvarish ob'ektiga aylantirib, ularning mustaqil huquq subyektligini tan olmaslik – bular jamoaviylikning noto'g'ri yoki an'anaviy cheklangan talqinlaridan kelib chiqadi. Zamonaviy ijtimoiy davlat jamoaviylikni inson huquqlari, kamsitmaslik, shaxsiy daxlsizlik va gender adolati tamoyillari bilan qat'iy muvozanatlashtirishi shart. Mahallaning vazifasi muammoni mahalla ichida norasmiy ravishda yopib qo'yish emas, balki inson qadrini saqlagan holda muammoni professional va huquqiy yordam zanjiriga ulashdan iborat bo'lishi lozim.

4.5. Institutsional islohotlar: Mahalla va professional ijtimoiy xizmatlar integratsiyasi

O'zbekistonda so'nggi yillarda tashkil etilgan Ijtimoiy himoya milliy agentligi va hududiy "Inson" ijtimoiy xizmatlar markazlari faoliyati aynan mahalla sezgirliги va professional ijtimoiy ish integratsiyasini ta'minlashga qaratilgan fundamental qadam bo'ldi. Ilgari mahalla norasmiy xayriya va ma'muriy taqsimot organi sifatida ko'rilgan bo'lsa, yangi model doirasida mahalla darajasida "mahalla yettiligi" tizimi joriy etilib, xizmatlarni mahalla darajasiga integratsiya qilish imkoniyati yaratildi. Bu metodologik jihatdan juda katta burilishdir. Mahalla endi davlat o'rnini bosuvchi kuch emas, balki davlatning professional xizmatlari (keys-menejment, psixologik ko'mak, huquqiy himoya, reabilitatsiya) muhtoj fuqarolarga to'g'ridan-to'g'ri yetib boradigan yaxlit hududiy platformaga aylanmoqda.

Biroq mazkur institutlashuv jarayoni qog'ozda qolib ketmasligi uchun xizmat ko'rsatuvchi xodimlarning professional malakasi, etik standartlari, ma'lumotlar maxfiyligini ta'minlash qoidalari va real moddiy-moliyaviy vakolatlari aniq belgilanishi lozim. Mahalla darajasidagi ijtimoiy ish faqatgina "yaqinlik" yoki "rahmdillik" mezon bilan cheklana olmaydi, u qat'iy standartlar va huquqiy mas'uliyat talab qiladigan professional faoliyat sohasidir. Mahalla va fuqarolik jamiyati institutlari (nodavlat notijorat tashkilotlari, fondlar) o'rtasidagi farqni ham unutmaslik lozim: mahalla hududiy yaqinlik va umumiy birdamlikni bersa, fuqarolik jamiyati mustaqil monitoring, muayyan tor guruhlar manfaatlarini himoya qilish va ijtimoiy innovatsiyalarni olib kirish imkoniyatiga ega.

Conclusion (Xulosa va Tavsiyalar)

O'tkazilgan konseptual va institutsional tahlillar asosida quyidagi yakuniy xulosalarni shakllantirish mumkin:

1. Mahalla, oila va jamoaviylik qadriyatlari O'zbekiston ijtimoiy davlat modelining o'ziga xos milliy-madaniy determinantlari bo'lib, ijtimoiy siyosat mexanizmlarini insoniylashtirish, ehtiyojlarni quyi bo'g'inda erta aniqlash va davlat bilan fuqaro o'rtasida yuksak ishonch muhitini yaratishda beqiyos strategik resurs hisoblanadi.
2. Mazkur milliy institutlarning zamonaviy ijtimoiy davlat tizimidagi o'zni davlatning universal va konstitutsiyaviy mas'uliyatlarini ularning zimmasiga yuklab qo'yishda (almashtirishda) emas, balki davlat kafolatlagan professional xizmatlarni eng samarali shaklda to'ldirishda **hamda** manzilli yetkazishda ko'rinadi. Davlat huquqiy va moliyaviy kafolatlarni ta'minlaydi, milliy institutlar esa lokal sezgirlik va insoniy yondashuvni kafolatlaydi.
3. O'zbekiston ijtimoiy davlatining kelajakdagi muvaffaqiyati an'anaviy qadriyatlarni korporativ-byurokratik bosimlardan asragan holda, ularni shaxsiy daxlsizlik, gender tenglik, inson huquqlari va professional keys-menejment tamoyillari bilan tizimli muvozanatlashtiruvchi institutsional komplementarlik modeliga bog'liqdir.

Amaliy tavsiyalar sifatida quyidagilar taklif etiladi:

- Mahallaning ma'muriy-ijro va qog'ozbozlik funksiyalarini keskin kamaytirib, uni faqat ijtimoiy signal berish, lokal monitoring va muloqot maydoniga aylantirish;
- "Oila yukini kamaytirish" dasturlari doirasida keksalar va nogironligi bo'lgan shaxslar uchun ijtimoiy parvarish infratuzilmasini va kunduzgi markazlarni mahalla darajasida professional asosda kengaytirish;
- Mahalla va "Inson" markazlari hamkorligida yordam taqsimlash jarayonlarida inson omilini kamaytiruvchi raqamli algoritmlar hamda professional ijtimoiy xodim baholashining mutlaq ustuvorligini qonuniy mustahkamlash;
- Jamoaviy bosim va stigmaga barham berish maqsadida xotin-qizlar va bolalar huquqlarini himoya qilish sohasida faqat huquq-tartibot va maxsus professional xizmatlar aralashuvini ta'minlovchi aniq institutsional chegaralarni belgilash.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023. – URL: <https://lex.uz/uz/docs/-6445145> (kirish sanasi: 12.07.2026).
2. Putnam R. D. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. – New York: Simon & Schuster, 2000.
3. Coleman J. S. Social Capital in the Creation of Human Capital // *American Journal of Sociology*. – 1988. – Vol. 94. – P. S95–S120.
4. Bourdieu P. The Forms of Capital // *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* / ed. by J. Richardson. – New York: Greenwood Press, 1986. – P. 241–258.
5. O'zbekiston Respublikasining 2014-yil 25-sentabrdagi O'RQ–376-son «Ijtimoiy sheriklik to'g'risida»gi Qonuni. – URL: <https://lex.uz/docs/-2468214> (kirish sanasi: 12.07.2026).
6. O'zbekiston Respublikasining 1999-yil 14-apreldagi 763-I-son «Nodavlat notijorat tashkilotlari to'g'risida»gi Qonuni. – URL: <https://lex.uz/docs/-11360> (kirish sanasi: 12.07.2026).
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 1-iyundagi PF–82-son «Aholiga ijtimoiy xizmatlar va yordamlar ko'rsatish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi Farmoni. – URL: <https://lex.uz/docs/-6480342>.